

Kandidatuppsats i medie- och kommunikationsvetenskap.
Institutionen för kommunikation och medier, Lunds Universitet

LUNDS
UNIVERSITET

Valkyrian och Stenansiktet

En jämförelse av gestaltningen mellan kvinnliga och manliga ledare i
Dagens Industri år 1995 och 2011 – en punktstudie

Författare: Andreas Granath

Handledare: Johan Jarlbrink

Examinator: Tina Askanius

Sammanfattning

Uppsatsen heter Valkyrian och Stenansiktet och är författad av Andreas Granath vid Institutionen för kommunikation och medier, Lunds Universitet.

Denna studie har fokuserats på näringslivet och hur kvinnliga och manliga ledare gestaltas i tidningen Dagens Industri. Studien grundar sig i problemet att om medier gestaltar män och kvinnor olika finns det stora risker att denna gestaltning kommer bli accepterad och anammad av läsaren som således skapar fördomar om hur kvinnor och män ska bete sig. Studiens frågeställning har besvarats genom att undersöka hur kvinnliga och manliga ledare gestaltas år 1995 i jämförelse med år 2011, för att hitta likheter och skillnader i gestaltningen mellan de båda åren. I studien har en kvalitativ textanalys gjorts uppbyggd av en semiotisk analysmetod som har inriktat sig på konnotativa och metaforiska fenomen i texten. Totalt har åtta artiklar analyserats, fyra från 1995 och fyra från 2011, med hjälp av teorier kring genus och gestaltning. Varje år har två artiklar som gestaltar kvinnliga ledare och två som gestaltar manliga ledare analyserats. Resultaten visar att kvinnliga och manliga ledare gestaltas på olika sätt både år 1995 och år 2011. Det är också, 2011 likt 1995, det manliga beteendet som är normen. När exempelvis en kvinnlig ledare beskrivs med ”hårda nypor” blir det en negativ egenskap medan när en man beskrivs med ”hårda nypor” blir det en positiv egenskap som skapar pondus då egenskapen att ha hårda nypor ses som typiskt manligt. En slutsats är att gestaltningen av kvinnliga och manliga ledare år 1995 och år 2011 i stora drag är likartade. Jämställdhetsarbetet kring hur kvinnliga och manliga ledare gestaltas av journalisterna har bara börjat sin resa och även om det inte är samma fenomen som hittas 2011 som år 1995 är det fortfarande en patriarkalisk sfär och det är mannen som är det normativa.

Nyckelord: kvinnliga ledare, manliga ledare, ledare, näringslivet, genus, gestaltning, patriarkat, DI, Dagens Industri

Innehållsförteckning

Det är våra nära och kära det handlar om	1
Metodologiska utgångspunkter.....	2
Urval	3
Analysmetod	4
Kritisk reflektion	6
Teoretiskt ramverk	6
Gestaltning	6
Genus	8
Tro det eller ej, hon kommer klara det!.....	12
1995.....	12
Hemliga Pionjären	13
Valkyrian.....	15
Utmanaren.....	18
Marknadens skräck	20
Gestaltning år 1995	21
2011	22
Stenansiktet	23
Den mytomspunne	25
Diabetikern.....	27
Professorn	29
Gestaltning år 2011	30
Likheter och skillnader	31
Slutsats.....	33
Referenslista.....	34

Det är våra nära och kära det handlar om

Det är förmodligen inte många som öppet anser att kvinnor och män ska behandlas olika på grund av att de har olika kön. Alla har med stor sannolikhet någon närstående som är kvinna och någon närstående som är man och personen vill förmodligen att båda ska ha möjlighet att lyckas med sina drömmar. Jag personligen känner så för både min syster och min bror, min sambo samt mina närstående vänner. Många känner nog att de önskar allt gott till sina nära och kära. Ändå skapas det skillnader, ändå behandlas inte kvinnor och män likadant, ändå gestaltas kvinnor och män inte lika och ändå är det inte jämställt. Regeringen publicerade 2011 skrivelsen *Jämställdhetspolitikens inriktning 2011-2014* där ett av målen var ”Jämn fördelning av makt och inflytande – Målet tar sikte på både formella politiska rättigheter och fördelningen av den makt [...] som representeras av företag, medier och trossamfund” (UD, 2011, s.8). Arbetet med att få en jämn könsfördelning i ledningen hos privata företag är en het fråga i media idag. Ett förslag som diskuteras är kvotering, att ”tvinga” in en jämn könsfördelning hos företagen. Om kvotering är fördelaktigt eller ej kommer inte diskuteras i denna studie utan denna studie kommer lägga vikten vid hur de kvinnliga och manliga ledarna representeras i media, hur de gestaltas. Då medier har en stor betydelse för människors kunskaper och människors attityd till olika företeelser, är det intressant att utifrån ett medie- och kommunikationsvetenskapligt perspektiv titta på hur kvinnliga och manliga ledare gestaltas i svenska tidningar. Problemet är att om medier gestaltar män och kvinnor olika finns det stora risker att denna gestaltning kommer bli accepterad och anammad av läsaren som således skapar fördomar om hur kvinnor och män ska bete sig. Att studera detta är ett stort och omfattande projekt och denna studie har fokuserats på näringslivet och en tidning som fokuserar på just näringslivet, Dagens Industri (DI). DI grundades 1976 och fram till 1983 hade tidningen ett fokus på teknik. Sedan blev det börs och företag som blev tidningens fokus. 2010 uppgick upplagan till 101 700 exemplar och som Sveriges främsta affärstidning och enligt DI själva är det viktigt att de tar ställning för de frågor som engagerar landets företagare, affärer och tidningen ska också vara underhållande (DI.se, 2012). Enligt DI själva är det fullt möjligt att nå 60 % av de tyngsta beslutfattarna i landet enbart med en kampanj i tidningen (DI.se, 2012). DI:s målgrupp är således ledare vilket passar bra med studiens syfte: Att öka kunskapen om hur kvinnliga och manliga ledare gestaltas inom näringslivsjournalistiken. För att göra slutsatserna mer intressanta syftar studien till att göra en jämförelse mellan två år, 1995 och 2011, för att undersöka gestaltningens likheter och skillnader. Om det visar sig att det finns en likhet i gestaltningen mellan de båda åren, ger det en indikation på att näringslivsjournalistiken är ett

fält med plats för en mer omfattande genusstudie. Om det å andra sidan visar att det är en skillnad i gestaltningen mellan de båda åren, ger det en indikation på att ett ämne för framtida forskning är att kontrollera aktuella genusteorier som används i forskning och undervisning idag. Möjligtvis är det en blandning mellan de båda. Följande frågor förklarar uppsatsen frågeställning:

- Hur kan man förstå Dagens Industris gestaltning av kvinnliga och manliga ledare i näringslivet, år 1995 och år 2011?
- Vilka likheter och skillnader finns i gestaltningen mellan åren?

Metodologiska utgångspunkter

Utgångspunkten i denna uppsats, för de teorier som presenteras och för de resonemang som förs, är att människors tankar, åsikter och agerande är socialt konstruerade (se exempelvis Hirdman (2001) och Connell (1999)). Mer specifikt tar denna uppsats ställningstagande utifrån Fays (1996) tankar om perspektivismen. Perspektivismen förklaras med att kulturella regler och normer sätter upp ett ramverk som människor i den kulturen ser världen ifrån (Fay, 1996, s.72). Till exempel kommer forskare A att se världen på ett annat sätt än forskare B om dessa två kommer från olika kulturer och samhällen. Fay menar att kunskapen är perspektiv och alla vetenskapliga påståenden äger rum inom det ramverk som beskriver och förklarar världen (Fay, 1996, s.72). Exempelvis i denna studie kommer författarens egna kulturella uppväxt och erfarenheter påverka hur studien går till och det kommer i sin tur att påverka de slutsatser som kommer dras. Det kan förklaras med Fays ord ”perspektivistiska forskare attackerar inte världen direkt som den är, utan ifrån sin egen vinkling och sina förutfattade meningar” (Fay, 1996, s.72). Relativismen menar att det är omöjligt att bli ett ”blankt papper” som sen fylls på med objektiva händelser. ”Forskare kan inte vara opartiska och samtidigt genomföra sin utredning” (Fay, 1996, s.205). Det som menas är att det är oerhört svårt att genomföra en studie på ett objektivt sätt. I processen från start till mål i en undersökning finns det alltför många steg för att undersökningen inte ska kunna influeras och påverkas av forskaren. Relativistiska och perspektivistiska forskare vet om detta och istället för att påpeka att en studie är gjord objektivt så poängteras det att denna studie är gjord utifrån detta perspektiv och slutsatserna kan på så sätt klassas som kunskap, men utifrån det perspektivet.

För att på bästa sätt besvara studiens frågeställning har en kvalitativ textanalys valts

som metod. En kvalitativ textanalys ämnar fånga och förstå olika texters bakomliggande innebörd (Østbye et al, 2003, s.64). För att kunna titta på hur kvinnliga och manliga ledare gestaltas är det viktigt att titta på den bakomliggande innebörden av textens gestaltning, vilket argumenterar för valet av en kvalitativ textanalys.

Urval

Tidningen DI har valts som studieobjekt framförallt för att DI har sitt fokus på näringslivet och för att DI har återkommande porträtt av kvinnliga och manliga ledare. Det är också tacksamt att DI tidigt började uppdatera sina artiklar och tidningar i arkivet Retriever, tidigare Mediearkivet. År 2011 representerar nutid och att 2011 har valts istället för 2012 beror på att 2012 släppte SCB en rapport som heter *På tal om kvinnor och män, Lathund om jämställdhet 2012* (SCB, 2012). Även fast rapporten publicerades 2012 är de senaste siffrorna som rör ledarskapsstatistik från 2011. Eftersom att studien ämnar jämföra nutid med dåtid skulle ett lämpligt år tillräckligt långt bak väljas. Då vissa teorier som kommer användas i denna uppsats skapades i slutet på 1980 talet valdes ett år under 1990 talet. Georgia Duerst-Lahti och Dayna Versteegen (1995) skrev om "the year of the woman" i antologin *Gender power, leadership and governance*. Studien är amerikansk och empirin utgår ifrån år 1992 som är "the year". Detta år sågs valet i USA som ett politiskt spektakel och medierna gestaltade och porträtterade i princip vad som helst som var relaterat till kvinnor i närhet till valet (Duerst-Lahti & Versteegen, 1995, s.213). En av slutsatserna var att en stor del av rapporteringen handlade om kvinnornas avsaknad av ledarskap. De kvalitéer som dessa kvinnor med all säkerhet besatt lyftes sällan fram (Duerst-Lahti & Versteegen, 1995, s.235). Kvinnorna porträtterades alltså mer som utstickare och inte tillräckligt kompetenta. Även fast studien var från USA går säkert många slutsatser att appliceras på andra länder i väst, bland annat Sverige. Väst världen påverkas mycket av vad som händer i USA vilket innebär att händelser i USA kan agera som inspirationskällor kring exempelvis hur en ledare ska agera eller hur medier ska gestalta en viss typ av företeelse. Med utgångspunkt i att porträtteringen såg ut på det sättet år 1992 i USA blev det intressant att undersöka hur svenska, kvinnliga och manliga ledare gestaltades det året som ovanstående bok publicerades, 1995. Det är också tacksamt att Statistiska Centralbyrån (SCB) 1997 släppte en rapport som heter *Kvinnor och män på toppen, Fakta om antal och lön 1995* (SCB, 1997). I och med den rapporten kan statistik från 1995 lyftas fram och kopplas till artiklarna från 1995. Fyra porträtt, två kvinnliga och två manliga har valts för varje år. Porträtten för år 1995 valdes utifrån sökningar i Retriever på ordet "Porträttet". Utifrån de artiklar som kom upp då valdes fyra stycken ut utifrån likheter mellan de kvinnliga

och manliga porträtten. Alla fyra ledare har gjort karriär, två av porträtten gestaltar högt uppsatta chefer inom två olika börsbolag och två porträtt gestaltar personer med högt uppsatta tjänster inom statliga organ, dock inte politiker. Dessutom har artiklarnas rubriker hjälpt till i urvalet, exempelvis "Den hemliga pionjären" och "Utmanaren" samt "Valkyrian" och "Marknadens skräck". Porträtten för år 2011 valdes med grund i artiklarna från 1995. I Retriever skrevs sökordet "DI weekend" in. Porträtten som valdes var två högt uppsatta chefer på två börsnoterade bolag, samt två personer som haft positioner inom statliga organ och har eller haft olika chefspositioner inom statliga eller privata företag.

Som en intresseväckare har en mindre undersökning gjorts om hur ofta vissa kvinnliga och manliga ord förekommer i DI under år 1995 och 2011. En utökad sökning har gjorts i Retriever där databasen hittar artiklar med något av följande ord: Kvinna, kvinnan, kvinnligt, henne, hon, damen och dam. Samt en sökning med orden: Mannen, manligt, han, honom, herren och herrn. Dessa ord valdes för att få en indikation av förekomsten av kvinnor och män i DI:s artiklar.

Analysmetod

Analysen av materialet har utgått ifrån en semiotisk analysmodell. Semiotik möjliggör att analysera meningen och innebörden i olika tecken, vilket också är ordets innebörd. Semiotik kommer från det grekiska ordet *semeion* som betyder just tecken (Bignell, 2002, s.1). Ett ord, en bokstav, en bild eller olika symboler är exempel på olika tecken som alla innehåller någon form av mening och som med hjälp av medier omger oss människor dagligen (Bignell, 2002, s.1). Dagligen möter vi människor olika tecken som bär på olika meningar. Genom att exempelvis kunna ett språk eller växa upp i en speciell kultur, möjliggör det att de tecknen som bygger upp just det språket och den kulturen kan tolkas och förstås, tecknen får en mening. Exempelvis en bild som visar ett rum med åtta personer, sju män och en kvinna, sittandes runt ett stort till synes dyrt ekbord. Personerna har papper framför sig och tittar åt ena bordsänden där en man sitter med en liten träklubba i handen¹. På någon sekund förstår observatören att det rör sig om ett styrelserum och personerna som sitter runt bordet är den högsta ledningen på ett företag. Bilden är uppbyggd av olika tecken som bär på olika meningar som tillsammans skapar en betydelse. Konnotation och denotation kan förklara det närmare.

¹ Även om exemplet kan verka patriarkaliskt fördomsfullt speglar exemplet verkligheten. 2012 var 4 % av styrelseordförandena i börsnoterade bolag kvinnor medan resterande 96 % var män (SCB, 2012, s. 102).

Konnotation innebär ett teckens kulturella betydelse medan denotation innebär det som ögat ser. Exempelvis om en teckning ritas med en cirkel och några sträck som går ut från cirkeln så är denotationen en cirkel och några streck medan konnotationen är en sol. I vår kultur har vi lärt oss att en cirkel med streck som går ut är en sol. Eller att när ordet ”arbetsnarkoman” blir läst så är konnotationen en person som arbetar hela tiden och är, likt en narkoman beroende av en drog, beroende av sitt arbete. Medan denotationen är fjorton tecken, a-r-b-e-t-s etc. I verbala språk, alltså tal- och skriftspråk är uttrycken och innehållet arbiträrt Gripsrud (2011, s.146). Det finns ingenting hos ordet arbetsnarkoman som antyder att just det ordet ska beteckna den företeelsen. I det svenska språket har det blivit en konvention att ordet arbetsnarkoman betyder just en person som arbetar mycket och inte en person som knarkar på arbetet. Gripsrud (2011, s.148) menar att varken verbalt språk eller visuella bilder dock är fastslaget för alltid, nya konventioner kan skapas och nya konnotationer kan kopplas till andra tecken. Betydelsen av ordet arbetsnarkoman idag kan ha en annan betydelse imorgon. Exempelvis lyfter Gripsrud (2011, s.148) fram en symbol som under vikingatiden inte hade några negativa konnotationer men som idag inte kan användas utan att representera nazismen, nämligen solkorset. Bignell (2002, s.79) menar att konnotationer formar meningen hos en nyhet. Olika tecken som text, fotografiska bilder eller grafiska bilder kommer alla ha olika konnotationer och alla spelar en roll i framförandet av nyheten och hur nyheten kommer uppfattas av läsaren. För att på ett enklare sätt kunna lyfta fram vissa intressanta ord i texten är det intressant att titta på metaforer. Lagerholm (2008, s.157) beskriver metaforer som ett av de vanligaste stilfigurer som finns. Ordet betyder överföring och det är det egentliga ordet, *sakledet*, som ersätts med ett annat ord, *bildledet*. Sakledet är vanliga ord som inte syftar till att påvisa något annat än just den saken, exempelvis ordet kvinnlig ledare. Bildledet är när andra ord används för att på ett bildligt sätt förklara en händelse eller en sak, exempelvis Madam Saddam. Nu handlar det inte om en vanlig kvinnlig ledare utan om en kvinna med liknande egenskaper som Saddam. Ordet Saddam förflyttar läsaren till Iraks förre diktator som via medier inte har porträtterats som en speciellt trevlig typ. Madam Saddam blir således en inte så speciellt trevlig kvinna. Vissa ord ses inte som en metafor längre utan har blivit en del av det svenska språket. Exempelvis i ord som bordsben, lampfot, kläcka en idé eller lägga på is, ses inte det bildmässiga längre och dessa ord och uttryck ses då som vanliga ord (Lagerholm, 2008, s.157). Det som är intressant är när nya metaforer skapas för att förklara olika fenomen, som Madam Saddam ovan eller när samarbetet mellan socialdemokraterna, miljöpartiet och vänsterpartiet blev kallat en rödgrön röra. Uttrycket rödgrön röra uttrycks som att det är något helt annat än ett samarbete mellan tre partier.

Kritisk reflektion

Som tidigare påpekats kräver en kvalitativ textanalys att författaren tolkar innehållet för att komma framåt i analysen. Det är därför möjligt att en annan författare från exempelvis en annan kultur skulle göra annorlunda tolkningar eller inte lyfta fram samma saker som lyfts fram i denna studie. Den mindre undersökningen som har gjorts med hjälp av vissa kvinnliga och manliga ord ämnar enbart vara en intresseväckare och kan således inte säga något vetenskapligt om hur ofta kvinnor och män gestaltas i tidningen. Valet av artiklar att analysera möjliggör inte att generella antaganden fastställs, det är dels för få artiklar och det är inte säkert att just de artiklarna representerar den ”generella” artikeln. Eftersom att studiens syfte inte är att dra universella slutsatser kommer det inte påverka denna studies resultat. Ovan visas det att artiklarna år 1995 inte hittades på exakt samma sätt som artiklarna år 2011. År 1995 skrevs ordet ”porträttet” in och år 2011 ”DI weekend”, anledningen till detta är att 1995 fanns det en serie som hette porträttet, där olika ledare blev porträtterade. Denna serie fanns inte år 2011. Därför skrevs sökordet ”DI weekend” in. DI weekend är DI:s helgmagasin som kommer ut som DI:s fredagsbilaga och innehåller många intervjuer och porträtt.

Teoretiskt ramverk

Det teoretiska ramverket är uppbyggt utav teorier om gestaltning och genus. Dessa teorier kommer i analysen finnas som ett stöd för att lyfta fram sådant som annars inte direkt skulle uppmärksammas. Teorierna kommer också ligga till grund för de analytiska resonemang som förs i analys avsnittet.

Gestaltning

Denna studie ämnar inte undersöka hur läsaren påverkas av, eller uppfattar bilden av kvinnliga eller manliga ledares porträttering. Gestaltningsteorin i denna uppsats lägger fokus på hur medierna, genom att gestalta verkligheten på vissa sätt men inte andra, reproducerar och sprider olika maktcentras och ideologiers sätt att betrakta verkligheten (Strömbäck, 2009 s.119). Alltså genom att skriva si och inte så kan det tolkas så och inte si. Strömbäck diskuterar journalistens val när en artikel skrivs. Val görs när ämnet, källorna, berättarperspektivet och fakta väljs ut. Dessa är i vissa fall medvetna val, som att ett ämne väljs framför ett annat men också omedvetna eller rutinartade, som när ett ämne väljs för att det alltid funkar att skriva om det ämnet (Strömbäck, 2009 s.120). Exempelvis om en journalist ska gestalta en student, är det

lättare att göra på liknande sätt som någon annan har gjort tidigare än att komma på ett helt nytt sätt att gestalta studenten. Det finns vissa saker som journalisten förmodligen ser som självklart att fråga, exempelvis ”kan du överleva på ditt studiebidrag?” Att valen är rutinar-tade innebär att de val som görs är präglade av den kultur och de rutiner som präglar nyhets-produktionen vilket istället för att bli ett medvetet val blir det en omedveten självklarhet (Strömbäck, 2009 s.120). Det finns vissa som förklarar journalistik som ”en spegelbild av verkligheten”, det journalisten skriver, speglar helt enkelt verkligheten. Detta håller inte Strömbäck (2009, s.120) med om och menar att en journalistisk text bör ses som en rekon-struktion av verkligheten. Två observationer bygger sålunda upp gestaltningsteorin. Den första observationen är att nyheternas bild av någon aspekt av verkligheten aldrig är den-samma som den aspekt av verkligheten som nyheterna handlar om. Medierna rekonstruerar verkligheten (Strömbäck, 2009 s.120). Den andra observationen är att de som har betydelse för människors bilder av verkligheten inte är verkligheten i sig, utan nyheternas bilder av den. Desto mer beroende människor är av vissa medier desto mer mottagliga är de för den bild av verkligheten som dessa medier visar upp (Strömbäck, 2009 s.121). Tidigare forskning som är intressant att titta på när det gäller kvinnliga ledares mediala gestaltning är Maria Edströms rapport *Mediebilden av kvinnliga chefer i svenskt näringsliv* (2002). Där beskriver hon hur mediebilden av kvinnliga chefer år 2001 ser ut genom att under två månader undersöka pressmaterial från 34 tidningar. Hon märkte att när en person gestaltades i ett personporträtt beskrevs hon annorlunda än när personen gestaltades i exempelvis ett nyhetsinslag, det är i porträtt som de vanliga schablonerna av kvinnligt och manligt blev tydliga (Edström, 2002, s.23). Exempelvis betonas avvikelser, någon som sticker ut och gör någonting annorlunda. Edström (2002, s.43) intervjuade Birgitta Johansson-Hedberg, dåvarande VD för Förenings-Sparbanken. Hon hade av medierna fått smeknamnet Madam Saddam. Detta för Gunilla Jarlbro (2006, s.75) ett resonemang om och menar att beslutsamma kvinnor kan bli kallade för exempelvis Madam Saddam men att det enligt medierna inte finns någon Herr Saddam, i nä-ringslivet. Medierna verkade år 2001 vara förvånade att kvinnor kunde agera, åtminstone i näringslivet (Edström, 2002, s.23). Detta blir också tydligt när artiklarna lades bredvid varandra, även om enstaka artiklar gestaltades könsneutralt. Edström uppmanade att fler kvin-nor skulle intervjuas och porträtteras då det kan ha stor betydelse för företaget att synas i me-dia, men att dessa kvinnliga ledare skulle skaffa sig kunskap om mediernas logiker och deras förkärlek för schabloner (Edström, 2002, s.70). Då Edström i sin rapport beskriver att scha-bloniseringar förekommer, framförallt i porträtt, är det aktuellt att i denna studie använda sig av teorier om gestaltning, då det är porträtt av kvinnliga och manliga ledare som kommer un-

dersökas. I en jämförande studie mellan kvinnor och män är det aktuellt att använda teorier kring genus för att hitta företeelser i gestaltningen som annars kanske inte skulle komma upp till ytan.

Genus

I motsatt till begreppet kön, som syftar på det biologiska könet som en person föds med, syftar begreppet genus på att en person varken föds till man eller till kvinna utan att personen med hjälp av sociala normer och regler formas till att bli en kvinna eller en man. Yvonne Hirdman skriver att begreppet "genus" under 70 - 80-talet bytte ut det tidigare använda begreppet "könsroller" då ordet "könsroller" å ena sidan användes som begreppet "genus" används idag, alltså att kvinnligt och manligt är sociala konstruktioner. Å andra sidan togs en mer biologisk grund och fokus lades på ordet "roller". Detta skapade en tvetydighet om hur begreppet skulle användas och därför behövdes ett nytt begrepp (Hirdman, 2001, s.11ff). Begreppet "genus" togs då från det begrepp som började användas inom den amerikanska kvinnoforskningen för att representera den sociala konstruktionen av vad som är manligt och kvinnligt, "gender" (Hirdman, 2001, s.12). Med genus sätts det ett namn på "manligt" och "kvinnligt" och hur "manligt" och "kvinnligt" skapas. Connell (1999, s.96) menar att genus finns för att biologin inte bestämmer det sociala. Gunilla Byrman skrev tillsammans med Britt Hultén i antologin *Teoretiska perspektiv på sakprosa* om genus och sakprosa. I den menar de att den spridda och lästa sakprosan är ett bra medium för att indirekt och direkt sprida förnyelsetankar och idéer om en ändrad genusordning. Exempelvis tidningsprosa och läroboksprosa som läses av många och som har stor påverkan (Byrman & Hultén, 2003, s.198). De har utifrån genussystemet tittat på hur kvinnor och män gestaltades och exempelvis hittat gestaltningar att "Kvinnor i brödtexten framställs som objekt för kärlekskranka rekryter", "kvinnorna finns där som trivselfaktor för männen" "[...] notiserna kännetecknas av manliga perspektiv" (Byrman & Hultén, 2003, s.194ff). Anledningen till att deras studie är relevant som tidigare forskning i ämnet rörande kvinnligt och manligt ledarskap är att de utifrån genussystemet har tittat på hur kvinnor och män generellt gestaltades, och deras gestaltning går i samklang med andra studier om genussystem som gjordes på den tiden (Byrman & Hultén, 2003, s.197). Sannolikheten är stor att det som kommer hittas i denna studie från DI:s gestaltning av manliga och kvinnliga ledare år 1995 också går i samklang med det som Byrman och Hultén fann i sin studie. Det som är intressant och där denna studie positionerar sig är avsnittet om gestaltningen år 2011 och jämförelsen mellan hur kvinnliga och manliga ledare gestaltas mellan år 1995 och 2011.

Begreppet ”genussystem” myntades av Yvonne Hirdman i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* (1988, nr:3). För att beskriva denna skapande process av ”manligt” och ”kvinnligt” men också se de föreställningar och förväntningar som de ”manliga” och ”kvinnliga” har. Genussystemet kan enligt Hirdman (1988, s.51) förklaras som en ordningsstruktur av kön, och denna ordning har blivit basen för de politiska, ekonomiska och sociala ordningarna. Till exempel när det har klargjorts att kvinnor och män klassas och behandlas olika på grund av könet, kan också skillnad ses i hur kvinnor och män gestaltas socialt, ekonomiskt och politiskt. Liket det ovan nämnda ordningssystem skriver Connell (1999, s.99) i boken *Maskuliniteter* att det inte går att förstå globala orättvisor, klass eller ras utan att hela tiden se till genus. Genus interagerar hela tiden med raser, klasser, nationalitet och position i världen. Hirdman (1988, s.51) menar att det som gör att det går att diskutera denna ordning är att genussystemet bärs upp av två bjälkar som fortsättningsvis kommer kallas logiker. Den ena logiken är *dikotomin* mellan manligt och kvinnligt. Alltså att manligt och kvinnligt bör hållas isär och inte ses som lika. Exempelvis den något föråldrade dikotomin att kvinnan ska ta hand om hemmet medan mannen jobbar och skaffar pengar till familjen. Den andra logiken är *hierarkin*, det är mannen som är människan och på så sätt är det mannen som är normen. Mannen är en slags fysiskt mätbar prototyp som kvinnan jämförs emot. Mannen representerar vad en läkare, polis, arbetare, banktjänsteman, politiker, företagsledare, författare är (Hirdman, 2001, s.59). Mannen representerar också något större, något som inte har med en fysisk mätbar prototyp att göra. Denna jämförelse görs mellan kvinna och människa. Han är människan i relation till gudarna, han är människan i relation till djuren och han är människa i relation till kvinnan. Denna norm handlar om en djupt kulturell nedärvd självklarhet (Hirdman, 2001, s.60). Vid första anblick kan de båda logikerna ses som ursprunget ur den biologiska banan, att det redan i teorin är en biologisk skillnad på kvinnor och män och därför kommer skillnader självfallet att hittas, oavsett vilket fall som studeras. Problemet är att det biologiska tankesättet länge var det dominerande, från exempelvis Martin Luther:

Doktorn skrattade åt sin hustru Käthe som ville vara klok, och sade: Gud har skapat en man och gett honom ett brett bröst, inte breda höfter, för att mannen på det stället skall kunna rymma vishet. Men den plats där orenligheten går ut är liten. Detta är omvänt hos kvinnan. Därför har hon mycket orenlighet och föga vishet.

(Martin Luther 1483 – 1546, Se Hirdman, 2001, s.20)

Till en amerikansk journalist som på 1980-talet skrev:

Forskning har nyligen visat bortom alla tvivel att män och kvinnor föds med olika uppsättningar av ”instruktioner” som byggs in i deras genetiska koder. Vetenskapen bekräftar således vad poeter och föräldrar länge tagit för givet.

(Amerikansk Journalist 1980-talet, se Hirdman, 2001, s.23)

Det biologiska tankesättet har således funnits länge och finns med stor sannolikhet kvar än idag och det Hirdman gör är att hon fasadbelyser en självklarhet för att den ska bli synlig, och skapar på så sätt möjlighet att hitta skillnader i olika fall. Hirdman menar att det är genom dikotomier som den manliga normen legitimeras (Hirdman, 1988, s.52). Dikotomier skapas genom att personer i samhället orienterar sig utifrån platser, sysslor och sorter. Till exempel sort 1 gör sak 1 på plats 1; sort 2 gör sak 2 på plats 2. Detta innebär att sort 1 kommer känna större tillhörighet med sort 1 men också känna en större avskildhet med sort 2 (Hirdman, 1988, s.52). I dikotomisering klassas mannen som det positiva och kvinnan som det negativa, vilket Hirdman (1988, s.52) menar är viktig att understryka. Det är alltså funktionen av dikotomin som skapar den hierarki där mannen är normen. Detta beskrev också Ekenvall i boken *Manligt och kvinnligt* (1992, s.23ff) när hon igenom Van Gulik och Baumann studerade yin och yang där yang är den positiva, maskulina polen och yin den negativa feminina. Som exempel lyfter hon fram att yang betecknar södersidan och yin nordsidan av en kulle. Den bokstavliga betydelsen är den soliga respektive den mörka sidan. Hon presenterar också några andra exempel på sådana dikotomier:

Yang	Yin
manligt	kvinnligt
sol, himmel	måne, jord
ande	kropp
ljus	mörker
aktiv	passiv

(Ekenvall, 1992, s.25)

Hirdman menar att det inte alls bara handlar om antika begrepp som yin och yang utan att det också är möjligt att hitta mer dagspassade begreppsorienteringar:

Han	Hon
-----	-----

Ekonomi	ekologi
Marknad	politik
Privat	offentlig

(Hirdman, 1988, s.72)

Saker och ting, från fysiska personer och yrken som brandmän till abstrakta tankar om ljus och mörker är laddade med genus och som Connell skriver ovan så går det inte att se på exempelvis positioner utan att se på genus. Connell (1999, s.97) skriver att genus är en inre komplex struktur, där ett antal skilda logiker läggs på varandra. Vilket innebär att maskulinitet och femininitet är placerade i olika relationsstrukturer vilket får till följd att maskulinitet och femininitet inte är lika i alla situationer utan alltid är motsägelsefull och splittrad. Connell (1999, 69) pratar om att maskulinitet ofta utgår från mäns kroppar – maskuliniteten finns inboende i den manliga kroppen. Maskulint genus är således en särskild hållning, särskilda former och spänningar och ett sätt att gå och röra sig, detta kommer även i centrum för vår förståelse om oss själva och om andra (Connell, 1999, 78). Hirdman (1988, s.88) tar som exempel monarkens hustru som blev övervakad medan hantverkarens hustru hade fria händer och kunde arbeta jämte mannen i verkstaden. Connell menar att det behövs en tredelad modell för genusstrukturer för att kunna särskilja relationer, här kommer två av dessa att tas upp: Relationer byggda på *makt* och på *produktion* (Connell, 1999, s.97).

Maktrelationer. Den europeisk-amerikanska genusordningen bygger på patriarkatet, den manliga dominansen och den allmänna underordningen av kvinnor.

Produktionsrelationer. Den genusmässiga arbetsfördelningen som exempelvis kan vara mycket könsinriktad, hälsoindustrin är kvinnodominerad medan byggindustrin är mansdominerad. Samt de ekonomiska konsekvenserna, som löneskillnader, att män tjänar mer än kvinnor. Men också genusuppdelning, att det är män och inte kvinnor som styr de stora bolagen. Det är inte en statistisk tillfällighet utan en del av den sociala konstruktionen.

De citat som analyseras i analysen har hittats och lyfts fram med hjälp av att artiklarna är lästa med de genusteoretiska ”glasögonen”. Det är således citat som är intressanta ur ett genusperspektiv som har lyfts fram, viktigt att påpeka är att artiklarna har valts i enlighet med det som presenterades under rubriken *Urval* ovan och inte utifrån de artiklarna med mest och bäst citat.

Tro det eller ej, hon kommer klara det!

Analysen delas upp i två delar, 1995 och 2011. I varje del kommer fyra stycken artiklar att analyseras utifrån teorier om genus för att sedan kort kopplas ihop och diskuteras med hjälp av gestaltningsteorin.

1995

År 1995 fanns det totalt 97 750 chefer i offentlig- och privatsektor. Av dessa var 24 % (25 030 st) kvinnor och 76 % (72 720 st) män (SCB, 1997, s.34). Fördelat på privat och offentlig visar rapporten att inom den privata sektorn var 20 % (14 190 st) kvinnor och 80 % (58 160 st) män. På offentlig nivå är det något jämnare med 43 % (10 840 st) kvinnor och 57 % (14 560 st) män (SCB, 1997, s.39). En jämn könsfördelning ligger enligt SCB mellan 40 – 60 % (SCB, 1997, s.28), detta visar att kvinnor år 1995 är underrepresenterade inom den privata sektorn men inom den offentliga sektorn klassas det som jämställt. Detta grå hand i hand med det Hirdman (1988, s.72) beskrev som två dikotomier där kvinnan kopplas ihop med det politiska och det offentliga och mannen med marknaden och det privata. Med det i åtanke är det intressant att titta på hur många artiklar i DI år 1995 som innehåller något av de kvinnliga eller manliga orden som beskrevs ovan under *urval*. År 1995 skrevs det totalt 13 098 artiklar i DI (Retriever, 2012). Följande tabell visar hur uppdelningen mellan kvinnor och män var i dessa artiklar:

Totalt antal artiklar från DI	13 098	100 %
Mannen, manligt, han, etc.	4 123	31 %
Kvinna, kvinnan, hon, etc.	702	5 %
Artiklar utan några av orden	8 277	64 %

(Retriever, 2012, egen bearbetning)

Tabellen visar att av DI:s totalt 13 098 artiklar innehöll 5 % något av de kvinnliga orden medan 31 % av artiklarna innehöll något av de manliga orden. Detta visar på att DI:s framställning av antal ”kvinnliga” och ”manliga” artiklar inte är jämställt. Detta är intressant utifrån gestaltningsteorins andra observation som bland annat menar att desto mer beroende människor är av vissa medier, desto mottagliga är de för den bild av verkligheten som dessa medier visar upp (Strömbäck, 2009 s.121). Om DI:s läsare, som framförallt är personer inom närings-

livet har ett starkt beroende av tidningen finns det, tillsammans med de fakta som presenterats ovan och utifrån Hirdmans tankar om hur dikotomier skapas, en risk att en ond cirkel skapas. Om ett större antal artiklar lyfter fram manliga istället för kvinnliga personer i en tidning med starkt fokus på näringslivet, blir det de manliga som kopplas ihop med det normala och de kvinnliga med det utstickande. Om en person ska anställas på exempelvis en chefsposition finns det via tidningens gestaltning en uppsjö av manliga kandidater medan de kvinnliga endast representeras av några få. De fakta som presenterats ovan visar att 80 % av personerna som satt på en ledande position år 1995 var män. Utifrån Hirdmans tankar om hur dikotomier skapas känner sort 1 större tillhörighet med sort 1 men känner också en större avskildhet med sort 2 (Hirdman, 1988, s.52). Män (sort), sitter på en majoritet av de ledande chefsposterna och läser DI (gör sak), i näringslivet (på plats), och dessa känner en tillhörighet med de inom samma sort, sak och plats och en större avskildhet mot någon som bryter mot den ordningen. Risken finns att när en chef som enligt sannolikheten är manlig sitter och ska välja sin efterträdare eller ska anställa någon inom företaget, väljer en man på grund av att män får större utrymme i tidningen och att chefen känner en större tillhörighet med andra män inom näringslivet.

För att få en bättre bild över hur manliga och kvinnliga ledare år 1995 gestaltades kommer fyra artiklar nedan att analyseras. Personen som porträtteras i artiklarna kommer först att beskrivas kort, sedan kommer intressanta citat lyftas fram och analyseras. Samma upplägg gäller för 2011 års analys.

Hemliga Pionjären

Den första artikeln är skriven av Urban Hallén (1995) och handlar om Britt-Marie Bystedt. Hon arbetar enligt artikeln som en av medlarna i en konflikt mellan verkstadsindustrin och facken. Hon har en bra karriär bakom sig: Direktör för direktionskansliet, ledamot i Sveriges Radios styrelse, VD på Sveriges Radio, headhunter hos Bohlin & Strömberg och som fast förlikningsman på uppdrag av staten. Hennes porträtt likt alla nedanstående porträtt från 1995 finns långt bak i tidningen och till porträtten hör en karikatyr. Britt-Marie Bystedts karikatyr visar en dam med kort ljus/vitt hår som bär trenchcoat, portfölj och har ett par svarta solglasögon. Följande citat kommer ifrån artikelns inledning:

Kvinnosakens hemliga agent. Britt-Marie Bystedt, är en av medlarna i konflikten mellan verkstadsindustrin och facken. Det är ovanligt med kvinnor i den rollen. Men här rör det sig om en garanterat erfaren och duktig medarbetare.

(Hallén, 1995)

Utifrån Hirdmans teori om genusstruktur och den första logiken; *dikotomier*, kan metaforen ”kvinnosak” ingå i dikotomin om att kvinnligt och manligt borde särhållas. Om det finns någonting som heter kvinnosak vilket innebär att det finns saker som bara rör kvinnor borde det finnas saker som bara rör män. Då borde det finnas ett ord som exempelvis manssak? Ordet kvinnosak syftar på saker som endast ”rör” kvinnor eller som ”endast” kvinnor intresserar sig för, sådant som inte är manligt eller har mannens generella intresse. Ordet manssak finns inte i det svenska språket vilket är ett exempel på att det är genom dikotomier som den manliga normen legitimeras (Hirdman, 1988, s.52). När en kvinna gör någonting eller har vissa ståndpunkter måste alltså ett ord skapas för att påvisa detta. Ekenvalls exempel om att mannen står för det aktiva medan kvinnan står för det passiva kan appliceras här. När en person står för en sak eller gör en sak är det normen att det är mannen som gör den saken, inte kvinnan. Britt-Marie Bystedt är alltså kvinnosakens hemliga agent som ska slåss mot ondskan och slåss för kvinnornas rätt. Karikatyren som beskriver Britt-Marie Bystedt stärker detta. Med hennes svarta solglasögon, rock och portfölj ser det ut som att hon är ute på spionuppdrag. Hon är en person som är där i hemlighet för att infiltrera, infiltrera vad? Jo, människan. Ovan presenterades en av Hirdmans teorier som sa att mannen som norm representerar något större, något som inte har med en fysisk mätbar prototyp att göra och att jämförelser kan göras mellan kvinnan och mannen men också kvinnan och människan (Hirdman, 2001, s.60). Utifrån den teorin är det inte bara ett manligt dominerat område som den hemlige agenten Britt-Marie Bystedt infiltrerar, utan hon infiltrerar ett område som tillhör människan. Hon är en hemlig agent i den mansdominerande (patriarkaliska) samhället. Nästa mening i citatet ”Det är ovanligt med kvinnor i den rollen. Men här rör det sig om en garanterat erfaren och duktig medarbetare” är också intressant att studera. Detta citat påvisar att det finns en skepsis till kvinnor i arbetslivet, eller på högre positioner. Att behöva påvisa att hon är en erfaren och duktig medarbetare tyder på att det finns läsare som måste övertygas om att det är en bra idé att ha en kvinna i rollen som medlare. Utifrån Connells genusstruktur om maktrelationer kan ovanstående citat visa på en allmän underordning av kvinnor, ”det är ovanligt med kvinnor i den rollen” visar på att män oftast inte möter kvinnor med den positionen utan männen är vana att ha de högre positionerna och stå hierarkiskt över kvinnan.

En gång försökte hon till exempel att vara duktig chef på Sveriges Radio [...] Det slutade med att hon och programdirektören fick gå. Hon hade gått på sitt livs mina [...] Hon var

något av en pionjär även på det här området. Det var inte så vanligt att höga chefer sparkades på den tiden.

(Hallén, 1995)

Genom att ordet ”försökte” ingår i första meningen tyder det på en misstro till kvinnor som chefer. Britt-Marie Bystedt försökte med någonting som hon inte klarade av och tydligen är det viktigt att påpeka det i artikeln. En jämförelse kan tas med Martin Luthers citat som presenteras ovan. Martin Luther syftar på att eftersom gud har skapat männen och kvinnorna hade han olika uppgifter för dessa. Vis var mannen genom att ha ett brett bröst, kvinnan hade inget brett bröst och därför var hon inte vis. Martin Luther visar med de orden att han hade ett tankesätt som idag skulle kallas biologiskt. Käthe ville vara klok och Britt-Marie Bystedt försökte vara duktig men ingen av dem lyckades. Sista meningen i citatet ”Det var inte så vanligt att höga chefer sparkades på den tiden” visar på att hon som försökte lyckades inte, med fokus på hon. Hon var en pionjär på att sparkas från en hög position, men inte programdirektören, var hans position inte tillräckligt hög för att också vara en pionjär på att inte lyckas? Citatet påvisar likt Martin Luthers citat att kvinnor inte borde försöka vara kloka eller duktiga. Utifrån Connells tanke om *produktionsrelationer* kan det här visas varför det är män och inte kvinnor som styr de stora bolagen. De biologiska tankarna som Martin Luther hade år 1483 har färdats genom generationerna och socialt konstruerat ett tankesätt om vad som är kvinnligt respektive manligt. Det är männen som styr inte kvinnorna. Genomgående genom artikeln finns det dock en vilja att gestalta Britt-Marie Bystedt som en utmärkt ledare. Artikelförfattaren går dock i vissa stereotypa spår som nästan skapar en motsatt effekt. Exempelvis ”Det är ovanligt med kvinnor i den rollen men här rör det sig om en garanterat erfaren och duktig medarbetare” syftar i sig självt inte på något negativt utan att hon är en bra kandidat för arbetet, men eftersom att meningen är utformad på det sättet lyfter artikelförfattaren upp att det finns en skepsis för kvinnliga ledare, och också för Britt-Marie Bystedt.

Valkyrian

Denna artikel är också skriven av Urban Hallén (1995) och handlar om Christina Jutterström som enligt artikeln varit och föreläst om tidnings ekonomi för studenter vid Stockholms Universitet, på den internationella kvinnodagen. Christina Jutterström har vid artikelns publicering suttit som chefredaktör för Dagens Nyheter i 13 år och har nyligen blivit chefredaktör för Expressen. Hon beskrivs i artikeln som Sveriges mäktigaste kvinna, efter Mona Sahlin. Kariikatyren av Christina Jutterström visar en viking med ringbrynja, flätor och en huvudbonad gjord av en geting.

Hon har inte blivit Sveriges mäktigaste kvinna med någon kvinnlig ledarstil. Tvärtom, hon har nått den positionen med nypor så hårda att få män kan tävla. Det är inte för skoj skull hon fått tillmälen som Järnladyn. [...] Enskilda journalister som inte skriver som hon tycker att de ska skriva har fått sluta eller placerats i källaren med skrivförbud. Det är en valkyria som tar över Expressen.

(Hallén, 1995)

I ovanstående citat finns det en del intressanta ordval med olika konnotativ mening. Efter lite bakgrundsfakta kommer journalisten fram till artikelns budskap som också presenterats i rubriken: "Det är en valkyria som tar över Expressen" (Hallén, 1995). Ordet valkyria används i texten som en metafor för att förklara hur Christina Jutterström betar sig, hennes personliga egenskaper kan jämföras med en valkyrias egenskaper. Vad ordet valkyria betyder är säkert inte helt självklart för alla läsare men med bakgrundsfakta där "nypor så hårda" och "Järnladyn" (Hallén, 1995) ingår, framkommer det att ordet valkyria inte är positivt laddat. Enligt Ne.se betyder ordet valkyria en varelse eller ett väsen som i fornnordisk mytologi valde vilka som skulle dö på slagfältet. Valkyriorna ledde sedan den stupade hjälten till Valhall, de döda krigarnas boning (Ne.se, 2012). Detta visar också den karikatyr som hör till texten. Christina Jutterström gestaltas som en viking iförd ringbrynja och flätor, med en geting som huvudbonad. Christina Jutterström ska alltså ha likviderat getingen och skapat en huvudbonad av den. Jutterström jämförs alltså med en varelse som dödsdömer krigare. Ovan presenterar Ekenvall en dikotomi där bland annat kvinnan representerar mörkret och mannen ljuset. Synonymer till mörkret i Words synonymprogram är bland annat natten och skymning men också hopplöshet, pessimism och barbari. Att välja ut vilka krigare som ska dö på slagfältet är en barbarisk aktion vilket innebär att valkyrior är brutala barbariska varelser som representerar mörkret och förödelse. Utifrån den dikotomin kan Christina Jutterström kopplas ihop med en brutal barbarisk kvinna som väljer vilka som ska leva och vilka som ska dö. Detta förstärker artikelförfattaren med meningen: "Enskilda journalister som inte skriver som hon tycker att de ska skriva har fått sluta eller placerats i källaren med skrivförbud" (Hallén, 1995). Här visar artikelförfattaren hur Christina Jutterström agerar som valkyria, det är hon som väljer vem som får skriva och vem som inte får göra det. Christina Jutterström beskrivs som Sveriges mäktigaste kvinna men, hon har inte betett sig som en kvinna för att ta sig dit.

”Hon har inte blivit Sveriges mäktigaste kvinna med någon kvinnlig ledarstil. Tvärtom, hon har nått den positionen med nypor så hårda att få män kan tävla. Det är inte för skoj skull hon fått tillmälen som Järnladyn”

(Hallén, 1995)

Gunilla Jarlbro (2006, s.75) förde ett resonemang om att beslutsamma kvinnor kan bli kallade för exempelvis Madam Saddam, vilket syftar på att kvinnorna sticker ut från normen och agerar på ett sätt som inte förväntas av dem. I citatet blir ordet Järnladyn en metafor som likt ordet valkyria beskriver Christina Jutterströms personliga egenskaper. Att kvinnliga ledare benämns med just ordet järnladyn är inget nytt och den första som blev benämnd med begreppet var Margaret Thatcher som till och med 2011 gestaltades i en film med namnet ”Järnladyn”. Christina Jutterström jämförs med Margaret Thatchers hårdare sidor vilket resulterar i att Christina Jutterström också får öknamnet ”järnladyn”. Än en gång görs det en dikotomi mellan kvinnligt och manligt. Liket ovan visar ”kvinnlig ledarstil” att det finns en särskiljning mellan hur kvinnor och män gör saker, i detta fall att leda. Orden ”nypor så hårda att få män kan tävla” grundar sig i den dikotomin att mannen är fysisk starkare och traditionellt sett den som ska arbeta och tjäna pengar till familjen. Christina Jutterström beskrivits utifrån artikelförfattarens perspektiv inte som kvinnlig utan som manlig. Utifrån Hirdmans förklaring om att dikotomier skapas genom att sort 1 gör sak 1 på plats 1 och att om det blir en förändring i sort, sak, eller plats kan läsare och andra se det som konstigt då sort 1 känner större tillhörighet med sort 1 men också känner en större avskildhet med sort 2 (Hirdman, 1988, s.52). De fakta som presenterats ovan visar på att det är en majoritet män som sitter på de ledande positionerna inom den privata sfären. Män kan här ses som sort 1, som gör sak 1 (är chef) på plats 1 (i näringslivet) och Christina Jutterström går emot den normen och bildar en ny sortering, nämligen sort 2 gör sak 1 på plats 1. Detta gör att Christina Jutterström inte blir en vanlig chef som hör ihop med sort 1 utan möts med en större skepsis och avskildhet och får på så sätt tillmälen eller öknamn som ”Järnladyn”.

Lite flickaktig, sina 55 år till trots. Hon talade om att vinna de kvinnliga läsarna. [...] Juttan var förledande mjuk och kvinnlig i sin framtoning.

(Hallén, 1995)

Nu byter artikelförfattaren spår från den onda valkyrian till den ”flickaktiga”, ”förledande”, ”Juttan”. Artikeln handlar om Sveriges mäktigaste kvinna som tidigare beskrivits som en

järnlady och en valkyria. Nu blir hon Juttan som är förledande/förföriskt mjuk och kvinnlig i sin framtoning. Ponera följande gestaltning om en person som 1995 och än idag är en mäktig person i näringslivet, H & M:s styrelseordförande Stefan Persson: ”Steffe talade på ett förföriskt manligt sätt om hur H & M ska nå de manliga kunderna”. Att Stefan Persson skulle gestaltas på detta sätt är osannolikt. Christina Jutterström beskrivs först som en valkyria och sen som en förförisk kvinna. Hirdman diskuterar kvinnohat och lyfter fram ett citat från en munk på 900-talet:

Fysisk skönhet ligger bara på ytan. Om män kunde se under huden skulle åsynen av kvinnor göra dem illamående.

(Dalarun, se Hirdman, 1988, s.68)

På 900-talet får kvinnor denna beskrivning av en munk, år 1995 får kvinnor denna beskrivning av en journalist. Christina Jutterström är förförisk på utsidan men en valkyria på insidan.

Utmanaren

Urban Hallén (1995) är även författare av denna artikel som gestaltar Hans Johansson, VD för Lindex och med en karriär bakom sig inom bland annat Domus, IKEA, och Ellos. Artikeln gestaltar Lindex börsintroduktion och Hans Johansson ställs i artikeln mot H & M:s VD Stefan Persson. Den karikatyr som gestaltar Hans Johansson visar en man som ligger och solar, klädd i ett par badbyxor och bikini. Större delen av artikeln gestaltas som en boxningsmatch, där Stefan Persson är den regerande tungviktsmästaren och Hans Johansson är utmanaren.

I den ena ringhörnan står den regerande tungviktsmästaren Stefan Persson, Hennes & Mauritz. I den andra värmer utmanaren Hans Johansson upp med skuggboxning och snabbjogging på stället.

(Hallén, 1995)

Att gestalta en företeelse genom sport är inte helt ovanligt. Enligt Strömbäck (2009, s.183) har det funnits tendenser hos journalister (framförallt på kvällstidningar) att gestalta politik som sport och spel, inte som sakfrågor. Det kan ses som ett sätt att få mindre intresserade personer att bli intresserade eller som ren underhållning. I den kontext där DI är avsändaren och de personer som porträtteras är representanter från H & M och Lindex framgår det att det inte är en riktig boxningsmatch som gestaltas. Här används en boxningsmatch och dess olika termer för att gestalta Lindex börsintroduktion. Ovan radas Ekenvalls (1992, s.25) dikotomier upp där

bland annat mannen står för det aktiva och kvinnan för det passiva. Utifrån den dikotomin blir boxningsmatch gestaltningen en typisk manlig gestaltning. Boxning är helt klart en aktiv sport och orden ”[...] värmer utmanaren Hans Johansson upp med skuggboxning och snabbjogging” (Hallén, 1995) tyder inte heller på något annat. Frågan kan ställas hur gestaltningen skulle se ut om två kvinnor eller en kvinna och en man stod mot varandra? Med stor sannolikhet skulle inte en boxningsmatchgestaltning användas, dels för att boxning för kvinnor 1995 exempelvis inte fanns som en olympisk gren, det blev den först 2012 (Laurén, 2012). Utifrån Hirdmans (1988, s.52) tankar om hur dikotomier skapas, att endast sort 1 och inte sort 2 får tillgång till en specifik arena, i detta fall boxning, skapas det en plattform som är helt manlig. Om det finns plattformar där bara män rör sig är det inte konstigt att denna plattform också kan användas för att gestalta män och eftersom att plattformen är ”manlig” finns det en sorts negation mot det som inte är ”manligt”. Hirdman förklarar det utifrån att genom exempelvis sort 1, gör sak 1 på plats 1 så skapas större tillhörighet mellan sort 1 medan större avskildhet skapas med sort 2 (Hirdman, 1988, s.52). Genom att gestalta två mäktiga näringslivsprofiler med hjälp av en boxningsmatch förstärker de och bygger upp de dikotomier som finns mellan manligt och kvinnligt. Inte bara i näringslivet utan också inom boxningen.

Lusten att bli sin egen fick honom att sluta på Ellos för att bli skyltfabrikör. Det varade inte länge. ICA behövde städhjälp på Lindex och städningen pågår sedan våren 1991. Det är med andra ord en osedvanligt meriterad detaljhandelsman som går upp i ringen.

(Hallén, 1995)

Hans Johansson har i sin karriär gått från personalchef på Sveriges största Domusvaruhus, via en chefspost på IKEA vid kungens kurva, till VD på Ellos och som citatet ovan visar som egen företagare och som nuvarande städande VD på Lindex. Ett ord som städning har annars blivit förknippat med den dikotomin att kvinnan är hemma och tar hand om huset medan mannen är på jobbet och tjänar pengar. Men vad händer med ordet städhjälp när det sätts in i en kontext där det dels är en man som är ”städaren” och när denne man har gjort en bra karriär? Hirdman skriver att när män började arbeta med traditionellt kvinnliga yrken så var dessa yrken tvungna att förändras. Som exempel lyfter hon upp Lena Sommestads avhandling som visade på att arbetssysslan att mjölka korna blev ett manligt yrke hände det förändringar; mjölkningen mekaniserades och kunskapen om ost och smör blev utbildningar (Hirdman, 1988, s.67). Ordet städhjälp som tidigare påpekats förknippas med ett kvinnligt yrke får helt plötsligt en annan innebörd. Hans Johansson kom till Lindex för att strukturera upp, planera

framtiden och få kontroll på ekonomin. Meningen ”Det är med andra ord en osedvanligt meriterad detaljhandelsman som går upp i ringen” (Hallén, 1995) visar att städhjälp och städare helt plötsligt blir en merit, och genom att agera städare blir Hans Johansson en man som har gjort stordåd. Karikatyren av Hans Johansson kan också ses på det sättet. Bilden visar en man med badbyxor och BH liggandes i en avslappnande position. Trots att Hans Johansson blir avbildad bärandes underkläder blir han inte avvärpnad eller förlöjligad, det framgår att Lindex är störst på underkläder och det är den marknaden som är deras starka vapen mot H & M. Med det i åtanke blir bilden humoristisk och Hans Johansson blir en person som bjuder på sig själv.

Marknadens skräck

Artikeln är skriven av Anna-Bell Dahlberg (1995) och handlar om Thomas Franzén som år 1995 är vice riksbankchef. I artikeln beskrivs han som en person som många lätt kan irritera sig på, på grund av hans uttalanden i media. Artikeln beskriver också Thomas Franzén som en seriös person när det gäller pengar men rörande andra ämnen är han skojfrisk. Han beskrivs också som väldigt naturintresserad och har en egen biodling. Karikatyren av Thomas Franzén visar en tunnhårig man som står med en portfölj och visslar.

Ingen som ser den stillsamme medelålders portföljbäraren på Stockholm Central, kan tro att han med en enda mening kan få hela finansmarknaden att bli arg som ett bi [...] Det är svårt att tänka sig att denne person var marknadens skräck till posten som riksbankchef.

(Dahlberg, 1995)

Raewyn Connell (1999, 69) skriver om att maskulinitet ofta utgår från mäns kroppar – maskuliniteten finns inneboende i den manliga kroppen. Att Thomas Franzén var marknadens skräck till posten som riksbankchef visar på att ”marknaden” antingen är rädd för hans auktoritet eller för att de helt enkelt tycker han är dålig på sitt arbete. Oavsett vilka av ovanstående två alternativ det rör sig om så är det intressant att titta på att artikelförfattaren väljer att fokusera på hans utseende; ”Ingen som ser den stillsamme [...] portföljbäraren [...] kan tro att han...” och ”Det är svårt att tänka sig denne person” (Dahlberg, 1995). Maskulint genus är således en särskild hållning, särskilda former och spänningar och ett sätt att gå och röra sig (Connell, 1999, 78). Utifrån Connells teori om maskulinitet ses inte Thomas Franzén som en speciellt bra normbärare för maskuliniteten. Hans hållning och sätt att röra sig utstrålar inte det maskulina hållningssättet och på grund av detta får Thomas Franzén påpekningar på hans utseende. Hierarkiskt så hamnar Thomas Franzén i underläge gentemot andra män som har

bättre hållning, har mer muskler och rör sig på ett annat sätt, alltså män som ser ”manligare” ut.

Hemma är i Knivsta och där finns även två barn och blomma.

(Dahlberg, 1995)

Stora delar av slutet på artikeln handlar om Thomas Franzéns intresse för biodling och till det kopplar artikelförfattaren ovanstående citat. I kontexten där bin diskuteras, förstår läsaren vad artikel författaren menar med ordet blomma. Utifrån Ekenvalls dikotomi om att mannen är den aktive medan kvinnan är den passive kan historien om blommor och bin spegla den dikotomin väl. En blomma rör sig endast när vinden förflyttar den, men annars står den stilla, den är passiv. Ett bi förflyttar sig med hjälp av vinden till många olika platser och en av de platserna är blomman, den är aktiv. Eftersom att Thomas Franzén blir klassad som biet och hans fru/sambo som blomman blir han den aktive och hon den passive.

Gestaltning år 1995

Männen gestaltas oftare i DI:s artiklar än kvinnorna. Kvinnorna gestaltas också annorlunda än männen i dessa artiklar. Detta kan visas med att två ovan redan använda citat lyfts fram igen men nu kopplas till gestaltningsteorin första observation:

Lite flickaktig, sina 55 år till trots. Hon talade om att vinna de kvinnliga läsarna. [...] Juttan var förledande mjuk och kvinnlig i sin framtoning.

(Hallén, 1995)

I den andra värmer utmanaren Hans Johansson upp med skuggboxning och snabbjogging på stället.

(Hallén, 1995)

Gestaltningsteorins första observation är; nyheternas bild av någon aspekt av verkligheten är aldrig densamma som den aspekt av verkligheten som nyheterna handlar om. Medierna rekonstruerar verkligheten (Strömbäck, 2009 s.120). Enligt denna observation är båda citaten ovan rekonstruerade av artikelförfattarens egna tankar, åsikter, fördomar och idéer. Artikelförfattaren skapar Christina Jutterström som den busigt förföriska kvinna som brukar kalla sig Juttan, vilket kan vara helt fel. Det är möjligtvis inte alls så som Christina Jutterström själv skulle måla upp sig. Men det är så artikelförfattaren målar upp henne, och det är stor sannolikhet att det är så läsaren kommer uppfatta henne (i ena stun-

den, nästa stund är hon valkyrian). Om medier alltid misslyckas med att porträttera kvinnors åsikter, kvinnliga politiker, kvinnliga ledare på rätt sätt så kommer inte tankarna om kvinnan förändras (Byerly & Ross, 2006, s.40). Hans Johansson målas upp som en aktiv motiverad man som är redo för tuffa utmaningar, med humor och samma problematik finns här. Stämmer den porträtteringen av Hans Johansson? Möjligtvis, det är i alla fall så han blir porträtterad och så han med stor sannolikhet kommer att uppfattas. Den tidningen som personer i näringslivet dagligen läser innehåller då för det första en mängd fler artiklar som innehåller män än kvinnor och de representeras på olika sätt. Å ena sidan visas en busig förförisk kvinna, i vissa fall, i andra fall är hon en ond järnlady. Å andra sidan visas en aktiv, motiverad man.

2011

År 2011 fanns det 210 700 chefer i offentlig- och privatsektor. Av dessa var 36 % (75 500 st) kvinnor och 64 % (135 200 st) män (SCB, 2012, s.103). Fördelat på privat och offentligt visar det att inom den offentliga sektorn finns en fördelning med 64 % (28 200 st) kvinnor och 36 % (15 600 st) män. Inom den privata sektorn är det en ännu ojämnare könsfördelning med 28 % (47 300 st) kvinnor och 72 % (119 600 st) män (SCB, 2012, s.103). Enligt SCB:s rapport från 1995 låg en jämn könsfördelning på mellan 40 – 60 % (SCB, 1997, s.28). Utifrån den kan det konstateras att det inte är jämställt mellan könen varken i offentlig- eller privatsektor. Intressanta iakttagelser är dock att antal kvinnliga chefer procentuellt har ökat både inom den privata- och den offentliga sektorn. Inom offentligsektor har antal kvinnliga chefer gått från 43 % år 1995 till 64 % år 2011, en ökning med 21 procentenheter. Inom den privata sektorn har antal kvinnliga chefer gått från 20 % år 1995 till 28 % år 2011, en ökning med 8 procentenheter. Det är tydligt vart den stora ökningen har skett. Likt år 1995 går detta fortfarande hand i hand med det Hirdman (1988, s.72) beskrev som två dikotomier där kvinnan kopplas ihop med det politiska och det offentliga och mannen med marknaden och det privata. Likt ovan ska en överblick över hur ofta DI använder sig av de kvinnliga och manliga orden som presenterades under rubriken *urval* visas här. År 2011 skrev DI totalt 22 877 artiklar (Retriever, 2012). Följande tabell visar uppdelningen mellan de manliga och kvinnliga orden:

Totalt antal artiklar från DI	22 877	100 %
Mannen, manligt, han, etc.	6 827	30 %
Kvinna, kvinnan, hon, etc.	2 206	9 %

Artiklar utan något av orden	13 844	61 %
------------------------------	--------	------

(Retriever, 2012, egen bearbetning)

Tabellen visar att 9 % av artiklarna innehöll något av de kvinnliga orden, en ökning med 4 procentenheter jämfört med 1995. 30 % av artiklarna innehöll något av de manliga orden, en minskning med 1 procentenhet jämfört med 1995. Det visar på att antalet artiklar som innehåller något av de manliga orden inte har förändrats speciellt mycket 2011 jämfört med 1995. En ökning har skett i antal artiklar som innehåller de kvinnliga orden, men frågan är om en ökning på 4 procentenheter ska ses som resultatet av aktivt förändringsarbete för att gestalta fler kvinnor? Eller om den ökningen har skett av en slump. 3 av de 4 procentenheterna som skiljer mellan 1995 och 2011 är tagna från de artiklar som inte har något av de manliga eller kvinnliga orden i sig. Vilket visar att det fortfarande är män som dominerar gestaltningen. Risken, som presenterats ovan under rubriken *1995*, att en ond cirkel kan skapas genom att män porträtteras i större utsträckning än kvinnor gäller fortfarande, 16 år senare. Det är dock viktigt att påpeka att det som nyligen presenterats borde ses som ett komplement till det som visas nedan. Denna uppsats ämnar undersöka gestaltningen av manliga och kvinnliga ledare och de fakta som nyligen har presenterats visar inte hur gestaltningen ser ut. Det ger dock en bra överblick över vart tidningens fokus ligger, män porträtteras fortfarande i större mängd än kvinnor. Tillsammans med de fakta som SCB visar upp är det tydligt att det fortfarande är män som dominerar det svenska näringslivet. Nedanstående artiklar kommer titta på hur två stycken kvinnor och två stycken män gestaltas av DI.

Stenansiktet

Henrik Huldschiner (2011) är författaren till artikeln om Lars Nyberg som är VD för Telia Sonera. Lars Nyberg hade, efter en framgångsrik karriär utomlands, bland annat som VD för bankomat- och kassasystemutvecklaren NCR i sju år där han lyckades vända bolaget från en hotad konkurs till ett konkurrenskraftigt företag, tänkt gå i pension. Pensionslivet innehöll några styrelseuppdrag i svenska börsbolag och när han fick frågan, för tredje gången, om att bli VD för Telia Sonera kunde han inte tacka nej. Artikeln är liksom nedanstående artiklar från 2011 publicerad i mittendelen av DI:s helg magasin, DI Weekend. Bilderna som tillhör artikeln visar Lars Nyberg fotad lite nerifrån. Den största bilden visar Lars Nyberg i en trenchcoat ståendes vid en betongvägg med inte så levande växter hängandes ner från väggen. En annan bild, som också är framsidan, visar Lars Nyberg när han med lite förvånad blick målar Telias logga. Följande citat kommer från den inledande delen av artikeln.

Han är 1,96 centimeter lång och har ett ansikte som uthugget i sten. Beskrivningen av honom som handlingskraftig chef med hårda nypor känns inte som överdrift när han tar emot oss på direktörs-våningen högst upp i Telias huvudkontor mitt på Stureplan i Stockholm.

(Huldschiner, 2011)

Detta kan analyseras utifrån Connells (1999, 69) tankar om att maskuliniteten finns inneboende i den manliga kroppen, att maskulint genus är en särskild hållning, särskilda former och spänningar och ett sätt att gå och röra sig (Connell, 1999, 78). Artikelförfattaren hade föreställt sig ett möte med en man som är handlingskraftig och som har hårda nypor, artikelförfattaren blev inte besviken. När artikelförfattaren tog i hand med Lars Nyberg och tittade (förmodligen uppåt) in i ögonen som satt på ett ansikte som var uthugget i sten är det nog få som inte tror att Lars Nyberg är handlingskraftig och har hårda nypor. Detta är en man som kan få sin vilja igenom. En intressant aspekt är att även fast Lars Nyberg verkar vara lite läskig, är citatet inte någonstans negativt laddat. Lars Nyberg är en man med pondus, stereotypen av en riktig man. Som lyfts fram ovan blev Christina Jutterström år 1995 också benämnd med ”hårda nypor”, men då var det inte positivt. Detta berodde med stor sannolikhet på att attributen ”hårda nypor” inte kopplas ihop med något kvinnligt, utan som något manligt. Lars Nyberg lever helt klart upp till Connells tankar om vad maskulint är. Lars Nybergs hållning, hans former och hans sätt att röra sig skriker maskulinitet. Bilderna som hör till artikeln förstärker också detta. Bilderna är också tagen lite underifrån, detta visar att Lars Nyberg är lång och förstärker hans pondus, det är en hård man artikelförfattaren möter. Både Christina Jutterström med hennes ”hårda nypor” och Thomas Franzén med sin omanliga hållning får sin beskrivning för att de jämfördes med män likt Lars Nyberg. Om Christina Jutterström hade varit man, hade artikelförfattarens beskrivning av henne möjligtvis blivit mer positivt laddat, då hon bar på attribut som kopplas ihop med ”typiskt” manliga attribut. Eftersom att Thomas Franzén är man ses han inte som tillräckligt manlig, för att det fanns/finns män som är större och starkare. Ovan visade det sig att det inte har hänt speciellt mycket i ökningen av högt uppsatta kvinnliga chefer eller i hur många kvinnor som gestaltas i DI. Utifrån Hirdmans (1988, s.51) andra logik om hierarkier, är det fortfarande mannen som klassas som det normativa. Inom svenskt näringsliv har det inte hänt speciellt mycket när det gäller siffror, det är fortfarande männen som styr.

Jag lämnar ibland på dagis [...] dagens blöjor är betydligt lättare att sätta på [...] Lars Nyberg har tagit ut en månads föräldraledighet för vart och ett av barnen under sin VD-tid.

(Huldschiner, 2011)

Ovanstående citat visar på att den stereotypa tanken att kvinnan tar hand om hemmet medan mannen är och jobbar inte stämmer i gestaltningen av Lars Nyberg. Lars Nyberg själv menar att det är en stor skillnad ”Den största skillnaden är min egen prioritering av föräldraskapet. Förra gången hade jag bara tid för karriären” (Huldschiner, 2011). Lars Nyberg framställs här som en man som tar ansvar. Även fast det i detta fall inte handlar om något yrke kan det Hirdman (1988, s.67) skrev om när män började arbeta med traditionellt kvinnliga yrken så var dessa yrken tvungna att förändras, användas här. Traditionellt har det varit kvinnorna som ska ta hand om hemmet och barnen. Detta setts som något mindre prestigefyllt än det männen gör när de är och jobbar. När nu Lars Nyberg ställer sig bakom traditionellt sätt ”kvinnliga sysslor” möts det istället för med förakt, som när Thomas Franzén inte går tillräckligt ståtligt, med beundran och skapandet av en förebild. Lars Nyberg representerar ett nytt område där det nu är okej för män att vistas, tack vare att män, likt Lars Nyberg har visat vägen.

Den mytomspunne

Följande artikel är också skriven av Henrik Huldschiner (2011) och handlar om Kinneviks styrelseordförande Christina Stenbeck. Som 24-åring skulle Christina Stenbeck ta över rollen som ledare efter sin nyligen bortgångne pappa, Jan Stenbeck. Som 19-åring fick hon sin första styrelseplats i Kinnevikgruppen och idag har hon hjälpt gruppen att dubbla dess omsättning samt trefaldigt öka dess värde. Under många år drevs hon av en plikt-känsla mot sin far men desto fler år som har gått och desto mer Christina Stenbeck har lyckats åstadkommit har plikt-känslan försvunnit. Istället handlar det om att förmedla ett arv till nästkommande generationer. Bilderna som tillhör artikeln visar Christina Stenbeck i olika skuggmiljöer, framsidan på DI weekend visar Christina Stenbeck, fotad snett nerifrån, ståendes framför en betongvägg. Nästa bild visar henne ståendes framför en tegelvägg intill en bakgata.

Att som 24-åring ta över en sfär som omsätter miljarder och lyckas öka omsättningen samt värdet måste göra Christina Stenbeck till en entreprenör. När medarbetarna frågas är det ”många som ser likheter mellan far och dotter Stenbeck” men artikelförfattaren har genomgående i texten skiljt på far och dotter. Med hjälp av meningar som: ”Till skillnad från sin mytomspunne far...”, ”en 59-årig entreprenör som plötsligt byttes mot mig”, ”Det har bidragit till en mytbildning kring henne som person – om än inte lika omfattande som den som om-

gärdade hennes pappa” (Huldschiner, 2011), lyfter artikelförfattaren fram att hon inte är som honom. Hon är inte lika mytomspunnen och hon är inte en lika stor entreprenör. Det som är intressant är när Christinas man kommer på tal:

Hennes make Alexander Fitzgibbons, som inte är olik en ung Jan Stenbeck, driver sedan länge en av Londons mer etablerade evenemangsfirmor [...] som bland annat arrangerade det kungliga bröllopet.

(Huldschiner, 2011)

Utifrån de fakta som presenterats från SCB ovan är det mannen som sitter på chefspositioner i den privata sfären 2011 så som 1995, inte kvinnan. Utifrån Hirdmans (1988, s.51) dikotomi om att det är mannen som är normen och inte kvinnan, är det en norm att mannen är chefen, entreprenören och innovatören. Jan Stenbeck speglar den normen, Christina Stenbeck gör det inte. Det som blir konstigt är om hon som drivit ett miljardföretag och lyckats öka dess värde inte kan jämföras med sin far i entreprenöriella mått, vem kan det då? Hur många personer kan axla det ansvaret att med hård, internt och extern, press och tvivel ta över ett familjeföretag som omsätter miljarder och lyckas göra om det till en vinstmaskin? Tydligt finns det vissa och en av dem råkar vara Christina Stenbecks man. Genom att driva en evenemangsfirma som absolut får storslagna uppdrag kan Alexander Fitzgibbons jämföras med Jan Stenbeck. Eftersom att den jämförelsen görs hamnar Alexander Fitzgibbons på samma nivå som Jan Stenbeck, där Christina Stenbeck inte hamnar, han hamnar hierarkiskt över henne. Hon blir inte likhetsställd med myten Jan Stenbeck men hennes man blir det. Det är alltså möjligt att den högsta ledaren för Kinnevik som har bland annat Tele2, MTG och Millicom i sin portfolio, inte är en lika stor entreprenör som en man som driver en evenemangsfirma. Ponera att Christina Stenbeck vore homosexuell och var tillsammans med en kvinna som hette Alexandra, som drev denna evenemangsfirma, skulle Alexandra då jämföras med Jan Stenbeck? Svaret är med stor sannolikhet, nej.

Dags för fotografering. Christina Stenbeck poserar vant men otåligt. Hon är chict klädd i en lila dräkt som är färgmatchad med halsband, örhängen, väska och kapp. Och sen ett par sylvassa högklackade skor från Christian Louboutin.

(Huldschiner, 2011)

Gunilla Jarlbro (2006, s.59ff) lyfter fram att Gudrun Schyman på 1980-talet hade snygga ben som politisk merit, och att lyfta fram den fysiska attributen, hos kvinnor, varit rutin hos medierna. Detta sker också år 2011. Christina Stenbecks klädsel beskrivs till punkt och pricka vilket kan jämföras med Lars Nyberg som inte får sitt klädval kommenterat. Artikelns bilder visar också Christina Stenbeck och hennes kläder vilket borde innebära att läsaren ser vilka kläder Christina Stenbeck har på sig, detta innebär att en utförlig beskrivning av hennes klädval egentligen inte behövs. Ovanstående citat innehåller också en intressant metafor, ordet ”sylvass”. Ordet sylvassa är en metafor som används för saker som en person kan skada sig på. Det finns någon form av hot inbyggt i ordet. Vanligen används ordet för exempelvis knivar. ”Den här kniven är sylvass” får således en innebörd att du kan skada dig om du råkar nudda den, eller så kan meningen också innehålla ett inneboende hot ”Den här kniven är sylvass, akta dig för mig”. När ordet sylvass kopplas ihop med ordet klackar kan associationer dras till en kvinna som har klackar på sig som du borde akta dig för då du kan skada dig om du kommer för nära. Å ena sidan är Christina Stenbeck inte längre en vanlig kvinna, hon kopplas nu ihop med andra kvinnor som läsarna har sett som har sylvassa klackar. Christina Stenbeck blir förförisk. Å andra sidan med hjälp av bilderna som visar Christina Stenbeck snett nedifrån vilket ger henne pondus blir hon istället en kvinna som läsaren borde akta sig för.

Diabetikern

Artikel om Karin Hehenberger är skriven av Nadia Dyberg (2011). Artikelförfattaren och Karin Hehenberger träffas på ett toppmöte för investerare i Stockholm. Som 25-årig dispute-rade hon i molekylärmedicin med fokus på diabetes och sårhäkning och började sin AT tjänstgöring på Karolinska sjukhuset. Hon fick snart en forskartjänst på Harvard i Boston. Att enbart arbeta med forskning blev dock för tråkigt och Karin Hehenberger gav sig ut i näringslivet. Hon har varit chef för strategier hos läkemedelsföretaget Johnson & Johnson. Tidigare anställd hos konsultföretaget McKinsey, hedgefonderna Galleon och Argus och hon var med och öppnade ett kontor för Brummer & Partners i New York. Hon var klippt och skuren för rollen som medicin- och läkemedelsanalytiker på Wall Street. Bilden som hör till artikeln visar Karin Hehenberger, i en vit klänning, ståendes vid en gata (förmodligen i USA) med höga skyskrapor och där gula taxibilar åker. Anledningen till Karin Hehenbergers val av studier var hennes sjukdom, diabetes.

Jag berättade inte för någon att jag hade diabetes. Jag skämdes för det och tyckte inte att det var något som var acceptabelt.

(Dyberg, 2011)

Ovanstående citat visar på någonting som nog är typiskt för inte bara svenskt näringsliv, utan för näringslivet i hela västvärlden. Enligt ovan hade Lars Nyberg sagt ”jag har ingenting att bevisa” (Huldschiner, 2011). Det som sannolikheten menas är när han tidigare var chef så behövde han bevisa att han kunde, att han hade det som krävdes för att klara pressen och hålla det tempot som marknaden och hans kollegor krävde. Det kan vara detta som Karin Hehenberger syftar på när hon valde att inte berätta det för någon. Om Connells (1999, 78) teori om att maskulint genus är en särskild hållning, särskilda former och spänningar och ett sätt att gå och röra sig, också kan föras över till ett maskulint sätt att bete sig. Att män definieras utifrån hur de ser ut men också hur de agerar. I det patriarkaliska näringslivet, som i alla fall i Sverige (enligt fakta ovan) fortfarande råder, definierar männen hur de ska se ut men också hur de ska agera. Att lyckas ses som en merit och för att lyckas krävs det att tid läggs ner, enligt Lars Nyberg ”16-18 timmar om dagen” (Huldschiner, 2011). Karin Hehenbergers agerande, att inte berätta för sina kollegor om sin sjukdom kan ses som ett tecken på den maskulina struktur som råder inom näringslivet, du ska inte vara svag, du ska inte vara ynkelig, du ska vara tålig och stark, som en man.

En annan intressant aspekt är att när hon benämns inom sin profession, som analytiker på Wall Street benämns hon som exempelvis ”klippt och skuren” (Dyberg, 2011) för rollen. Inget fokus läggs på att hon är kvinna, som i Britt-Marie Bystedts gestaltning ovan där artikelförfattaren behöver påvisa att hon är en bra kandidat för jobbet, trots att hon är kvinna. Detta går inte hand i hand med Connells teori om maktrelationer, att kvinnor allmänt är underordnade (Connell, 1999, s.97). Detta indikerar att vilka yrkesroller som ses som manliga respektive kvinnliga, inte är hugget i sten.

Någonstans där det enligt artikeln fortfarande finns en dikotomi är kring det fenomenet att kvinnliga kandidater beskrivs i egenskap av deras privatliv, som exempelvis mor eller hustru medan manliga kandidater beskrivs utifrån egenskapen av sin profession (Byström, Robertson & Banwart. Se Jarlbro, 2006, s.62). Genomgående under hela artikeln, kommer artikelförfattaren tillbaka till att Karin Hehenberger lider av diabetes och artikeln handlar egentligen om hennes kamp mot sjukdomen.

Som 16 åring drabbades hon av diabetes [...] Det är oerhört dramatiskt att få diabetes [...] Hon hade svårt att lyssna på kroppens signaler [...] Hon rasade i vikt [...] mamma brukade ringa henne på morgnarna och kolla att hon inte tuppav under natten [...] Un-

der tre ångestfyllda dagar väntade Karin [...] och hennes familj att ett under skulle inträffa [...] nu ska jag leva livet varje dag.

(Dyberg, 2011)

Citatet ovan visar olika utdrag från artikeln, de stycken som dessa utdrag är tagna ifrån står för ca 4/5 delar av hela artikeln. Karin Hehenberger beskrivs som en ung flicka som drabbas av en svår sjukdom, en dotter som måste passas upp av sin mor, en familjemedlem som väntar på att ett under ska ske och som frisk person som nu ska leva livet varje dag. Artikeln handlar mångt och mycket om Karin Hehenbergers privatliv vilket kan ses som en typisk kvinnlig gestaltning.

Professorn

Artikeln är skriven av Björn-Anders Olson (2011) och handlar om neurologprofessorn Martin Ingvar som i artikeln talar om hjärnan och dess funktioner. Hjärnforskarna vet mycket om hur hjärnan fungerar och gång på gång poängterar Martin Ingvar hur viktigt det är att hålla igång hjärnan, att motionera den. Han är chef för Osher Centrum för integrativ medicin vid Karolinska Institutet (KI). Hans far David Ingvar var professor inom samma område och blev en närmast folkkär kunskapsförmedlare i tv-programmet fråga Lund. Bilderna visar Martin Ingvar omringad av hjärnor, ritade och sådana som ser verkliga ut. På en bild som också är framsidan av DI weekend ser det ut som att Martin Ingvar tittar ut från ett tillgjort fönster på en vägg av ritade hjärnor, på en annan bild ses Martin Ingvar tittandes in i kameran genom en glasburk med en hjärna i.

I artikeln blir Martin Ingvar näst intill helt gestaltad utifrån sitt yrke. Artikelförfattaren diskuterar kort akupunktur och då lyfter Martin Ingvar upp en ryggvärk som han hade och som inte receptbelagda piller kunde läka (Olson, 2011). Förutom den företeelsen handlar artikeln helt om Martin Ingvars yrke. Han agerar expert i fråga om hjärnan och berättar och förklarar vad som exempelvis är bra motion för den. Om Karin Hehenbergers artikel visar på hur kvinnor kan representeras på det privata planet, kan Martin Ingvars artikel visa på hur män representerar det professionella planet. ”Martin Ingvar är vetenskapsmannen personifierad, det är forskningen och inte han som är intressant” (Olson, 2011). Här blir Martin Ingvar den stereotypa vetenskapsmannen, en man som endast intresserar sig för resultatet av forskningen. Artikelns bilder, förstärker bilden av en vetenskapsman, en person som endast är intresserad av resultaten. På liknande sätt som Lars Nyberg ses som en riktig man och andra män och kvinnor definieras utifrån den manliga stereotypen som Lars Nyberg genom sitt utseende och

sin handlingskraftighet representerar. Kan Martin Ingvar genom att personifiera vetenskapsmannen förstärka dikotomin om vem som är en vetenskapsman och vem andra män och kvinnor inom vetenskapen blir definierade utifrån. Artikelförfattaren drar i slutet av artikeln en populärkulturell association som också visar på en stereotypisk bild av en vetenskapsman.

I filmen *The man with two brains* från 1983 låter Steve Martin byta ut sin tidigare hustrus hjärna mot en trevligare, och gifter om sig med henne. Riktigt dit har vi inte kommit ännu.

(Olson, 2011)

Enligt Ekenvalls (1992, s.25) dikotomi om manligt och kvinnligt representerade kvinnan det mörka, det onda. Kvinnan är en ond varelse som borde få sin hjärna utbytt mot en trevligare. Artikelförfattarens val av populärkulturell association är intressant. Från en synvinkel kan det ses som en rolig anekdot med föga betydelse, om vad populärkulturella karaktärer gjorde med hjälp av hjärnforskningen. Å andra sidan kan det ses som en manlig önskan om vad hjärnforskningen i framtiden kanske kan användas till. Kvinnan ses här inte riktigt som en ond varelse som ”valkyrian” Christina Jutterström men kvinnan ses här som mindre trevlig.

Gestaltning år 2011

Utifrån DI:s artiklar porträtteras fler män än kvinnor och i dessa artiklar finns det män som lever upp till och bygger på den manliga normen. Exempelvis Lars Nyberg, som definierar en riktig företagsledare, och Martin Ingvar som personifierar vetenskapsmannen. Eller att Christina Stenbeck inte kan jämföras med sin far, men hennes man kan göra det. Allt detta visar på att det år 2011 är mannen som är normen inom näringslivsjournalistiken. Genom att medier gestaltar verkligheten på vissa sätt men inte andra, reproducerar och sprider de olika maktcentras och ideologiers sätt att betrakta verkligheten (Strömbäck, 2009 s.119). Genom att Lars Nyberg får pondus när han beskrivs med hårda nypor och ett ansikte uthugget ur sten reproduceras det till andra som läser DI, exempelvis företagsledare, eller de som önskar sådana positioner. De kan då få intrycket att det är på det sättet de borde bete sig för att ses som en ledare. Om då många inom näringslivet är beroende av DI, desto mer mottagliga är de för den bild av verkligheten som DI visar upp, enligt gestaltningsteorins andra observation (Strömbäck, 2009 s.121). Detta kan påvisa att om beroendet är högt och DI ses som en opinionsbildare är risken stor att det är bilden; att det är män som ska leda de stora bolagen, som ses och klassas som det verkliga, det normativa.

Eftersom att denna studie, liksom tidigare studier, har visat på tendenser till att det finns en rutin hos medierna att lyfta fram kvinnors fysiska attribut, exempelvis Gudrun Schy-

man som på 1980-talet hade snygga ben som politisk merit (Jarlbro, 2006, s.59ff). Eller när Christina Stenbeck på grund av hennes ”sylvassa klackar” blir förförisk. Därför är det intressant att titta på denna fysiska attribut utifrån att nyhetsproduktionens kultur och rutiner kan bli omedvetna självklarheter (Strömbäck, 2009 s.120). Stuart Allan (2010, s. 82) skriver om konsensus området där journalistens roll är att förespråka konsensus värden. Om en tidning gestaltar en företeelse på ett sätt, kommer dess konkurrenter att läsa den gestaltningen och antingen tycka att den är journalistiskt bra skriven eller att den är mindre bra skriven. Om de tycker att den är bra, är sannolikheten större att när de själva ska göra ett liknande porträtt kommer inspireras av den gestaltningen som de tidigare läst. Även om konkurrenterna tycker gestaltningen är dålig finns det en möjlighet att de kommer influeras, speciellt om andra tidningar anammar de sättet att gestalta företeelsen. Om läsarna blir vana och förväntar sig en speciell gestaltning är det svårt för en kommersiell tidning att ignorera det. Om en hel bransch sedan skriver om det, dröjer det nog inte länge förens det inte är konstigt att gestalta företeelsen på det sättet, att gestalta företeelsen på det sätt har hamnat inom konsensus området. Som ovan beskrivet har kvinnor historiskt gestaltats med sin fysiska attribut. Det kan ses som att tidningarna anammade det sättet att gestalta kvinnor och med tiden blev det inte ett medvetet val av journalisterna utan det blev en omedveten självklarhet, det har skapats ett konsensus värde om hur kvinnor ska gestaltas. Är det skillnad på kvinnliga och manliga journalisters gestaltning? Denna studie undersöker inte just den aspekten, och det kan vara en möjlighet för framtida forskning kring området. Dock kan det påpekas att i artikeln om Karin Hehenberger, som är skriven av en kvinnlig journalist, lyfts inte hennes yttre fram och artikelförfattaren lägger ingen vikt på att hon är kvinna på Wall Street. Men artikeln är väldigt personlig vilket också ses som en typisk kvinnlig gestaltning. Medan som tidigare nämnt artikeln om Christina Stenbeck, som är skriven av en manlig journalist, lyfter fram hennes yttre. Men lägger föga vikt på att hon är kvinna i en mansdominerad värld, även fast det diskuteras i artikeln.

Likheter och skillnader

Ovanstående analys har fokuserat på att skapa en förståelse för hur DI:s gestaltning av kvinnliga och manliga ledare har sett ut år 1995 och 2011. Denna slutdiskussion fokuserar på likheter och skillnader mellan gestaltningarna under de båda åren. Analytiska slutsatser från artiklarna år 1995 kommer lyftas fram och jämföras med de analytiska slutsatserna från artiklarna år 2011. Följande ord som skrivs i *kursiv* text syftar på ovanstående rubriker med samma namn.

Statistik från SCB (1997) visade att det inte var jämställt mellan kvinnliga och manliga ledare inom den privata sektorn, men det var jämställt inom den offentliga. Detta visar att år 1995 kan kvinnan kopplas ihop med det politiska och offentliga och mannen med marknaden och det privata. År 2011 var det inte jämställt i varken den privata- eller den offentliga sektorn men det var en majoritet av kvinnliga ledare i den offentliga sektorn (SCB, 2012). En likhet är då att mannen fortfarande kan kopplas ihop med marknaden och det privata och kvinnan med det politiska och offentliga.

År 1995 blir den *Hemlige pionjären* trots sin gedigna karriär hierarkiskt underordnad männen då det fanns en skepsis mot att Britt-Marie Bystedt var en bra kandidat för rollen som medlare för att hon är kvinna. Detta indikerar att år 1995 var det mannen som var det normativa och om någon bröt mot den manliga normen så blev de ”bestäffade”. Christina Jutterström fick öknamn som ”*Valkyrian*” och Thomas Franzén fick påhopp på hans utseende då han inte sågs som tillräckligt manligt och kunde inte levde upp till den manliga normen. Likheter kan ses år 2011 när den manliga normen definieras med hjälp av Lars. När han exempelvis beskrivs med ”hårda nypor” är det en positiv egenskap medan den var en negativ hos Christina Jutterström, att ha hårda nypor ses som en stereotypisk manlig egenskap. Ett annat exempel på att mannen är hierarkiskt överlägsen kvinnan är när Christina Stenbeck inte kan jämföras med sin far, men att hennes man kan det. Då Christina Stenbeck inte kan jämföras med sin far blir hennes far hierarkiskt överlägsen henne. När hennes man således kan jämföras med fadern blir han också hierarkiskt överlägsen henne. Det finns också skillnader. Britt-Marie Bystedt fick 1995 kommentarer om att vara otillräcklig för att hon var kvinna. Det fick inte Karin Hehenberger år 2011, utan hon sågs som ”klippt och skuren” för sitt jobb.

Hans Johansson fick år 1995 agera städhjälp på Lindex och istället för att ordet ”städhjälp” förknippades med sin vanliga betydelse (att städa upp någon annans smuts) blev ordets betydelse att strukturera och planera för framtiden. Ett traditionellt kvinnligt yrke, som inte för med sig någon pondus blir i detta fall en stark merit hos Hans Johansson. Detta visar på att det skedde en positiv attitydförändring mot ordet städhjälp när Hans Johansson är städaren. Detta bekräftar att när män ”tar över” traditionellt kvinnliga sysslor får dessa sysslor mer pondus. En likhet hittas år 2011. Lars Nyberg gestaltas som en familjefar som bryr sig om sin familj. Han lämnar på dagis, byter blöjor, läser godnattsagor och tar ut föräldraledighet. Han blir en manlig förebild som visar vägen och möts med respekt och beundran. Ett exempel på när en traditionellt kvinnlig syssla, får mer pondus genom att övertas av en man.

Christina Jutterström beskrivs 1995 både som en förförisk kvinna och som en valkyria som bestämmer vilka som ska dö på slagfältet. Detta kan indikera att kvinnor ska behaga på

samma gång som kvinnor representerar mörkret, det onda. Christina Stenbeck får 2011 också förföriska drag genom att artikelförfattaren beskriver hennes kläder och använder ord som ”sylvassa klackar”. Christina Stenbeck blir dock inte förknippad med ondska, även fast bilderna som visar en kvinna med pondus tillsammans med de ”sylvassa klackarna” skapar en person som läsaren möjligtvis borde akta sig för.

Slutsats

Det finns fler likheter än skillnader i hur manliga och kvinnliga ledare gestaltas mellan år 1995 och år 2011. Teorierna som var aktuella år 1995 kan fortfarande användas för att hitta skillnader i gestaltningen mellan kvinnor och män. Jämställdhetsarbetet inom näringslivsjournalistiken har bara börjat sin resa och även om det inte är samma fenomen som hittas 2011 som år 1995 är det fortfarande en patriarkalisk sfär och det är mannen som är det normativa. Det är varken jämställt i statistiken eller i gestaltningen. Den schabloniseringen som Edström (2002, s.70) kom fram till existerade 2002, existerar fortfarande. Studien visar att det fortfarande finns en medveten eller omedveten vilja hos journalister att gestalta mannen som det normativa och kvinnan som det utstickande. DI är en stor och välkänd tidning vilket innebär att de måste ligga i framkant i att gestalta män och kvinnor utifrån deras förmågor inte utifrån deras kön. Även fast journalisterna med stor sannolikhet vill gott trampar de i vissa stereotypa fotspår som nästintill skapar en motsatt effekt. Britt-Marie Bystedt blir kvinnan som tror det eller ej kommer klara det och Christina Stenbeck blir en ”förförisk” och duktig kvinna, men hon är inte som sin far. Eftersom att dessa schabloniseringar både finns i artiklarna från 1995 och i artiklarna från 2011 är en slutsats att det finns en del omedvetna självklarheter som journalisterna inte tänker på. Det blir självklarheter hos journalisterna men också hos de aktiva läsarna som nästintill förväntar sig att en företeelse ska gestaltas på ett specifikt sätt. En skillnad är att det inte framkommer samma skepsis mot att en kvinna gör karriär och en likhet är att det män gör skapar mer pondus än det kvinnor gör och män kan få oattraktiva sysslor att bli attraktiva.

Referenslista

Artiklar

Dahlberg, Anna Bell (1995). *Porträttet: Thomas Franzén; Marknades skräck*. DI, 1995-09-16. Hämtad: 2012-11-28

Dyberg, Nadia (2011). *Arbetsnarkomanen som bromsade i sista stund – Karin Hehenberger, finanskvinnor och läkare, var nära att dö av diabetes*. DI, 2011-09-16. Hämtad: 2012-12-08

Hallén, Urban (1995). *Folk i farten: Porträttet – Christina Jutterström: Valkyrian*. DI, 1995-03-11. Hämtad: 2012-11-28

Hallén, Urban (1995). *Porträttet: Britt-Marie Bystedt; Hemlig pionjär*. DI, 1995-05-06. Hämtad: 2012-11-28

Hallén, Urban (1995). *Porträttet: Hans Johansson; Utmanaren*. DI, 1995-03-18. Hämtad: 2012-11-28

Huldschiner, Henrik (2011). *Sju svåra år – så gör Lars Nyberg upp med Telias tunga arv*. DI, 2011-04-01. Hämtad: 2012-12-08

Huldschiner, Henrik (2011). >>Idag drivs jag av mindre plikt-känsla<< - Christina Stenbeck i stor intervju. DI, 2011-11-04. Hämtad: 2012-12-08

Olson, Björn Anders (2011). >>En fettklump som behöver motioneras<< - professor Martin Ingvar om hur man håller hjärnan ung. DI, 2011-01-21. Hämtad: 2012-12-08

Elektroniska källor

Di.se (2012). Di.se/om oss. Tillgänglig:
<http://www.di.se/om-oss/om-oss/> Hämtad: 2012-12-11

Di.se (2012). DI.se/ annonsera i tidningen/ läsare. Tillgänglig:
http://dagensindustri.info/di/rackvidd_lasare Hämtad: 2013-01-03

Laurén, Anna-Lena (2012). *Kvinnor triumferar i London-OS*. Hbl.fi. Tillgänglig:
<http://hbl.fi/opinion/ledare/2012-07-18/kvinnorna-triumferar-i-london-os> Hämtad: 2012-11-28

Ne.se (2012). Tillgänglig:
<http://www.ne.se/valkyria> Hämtad: 2012-11-28

På tal om kvinnor och män: lathund om jämställdhet. 2012. (2012). Stockholm: Statistiska centralbyrån. Tillgänglig:
http://www.scb.se/Pages/PublishingCalendarViewInfo___259923.aspx?publobjid=17386
Hämtad: 2012-12-05

Retriever (2012). /användare: Lundsuniversitetbibliotek. Sökning gjord: 2012-12-10

UD (2011). *Jämställdhetspolitikens inriktning 2011-2014*. Tillgänglig:
<http://www.regeringen.se/sb/d/15189/a/176271> Hämtad: 2012-12-20

Litteratur

Allan, Stuart (2010). *News culture*. 3. ed. Maidenhead: Open University Press

Bignell, Jonathan (2002). *Media semiotics: an introduction*. 2. ed. Manchester: Manchester University Press

Byerly, Carolyn M. & Ross, Karen (2006). *Women & media: a critical introduction*. Malden, MA: Blackwell

Byrman, Gunilla & Hultén, Britt (2003). "Varför många företagsledare bär damunderkläder
Diskussion om genus och sakprosa". I Englund, Boel & Ledin, Per (red.) (2003). *Teoretiska
perspektiv på sakprosa*. Lund: Studentlitteratur

Connell, Raewyn (1999). *Maskuliniteter*. Göteborg: Daidalos

Duerst-Lathi, Georgia & Dayna, Verstegen (1995). "Making Something of Absence: The
"Year of the Woman" and women's Political representation". I Duerst-Lahti, Georgia &
Kelly, Rita Mae (red.) (1995). *Gender power, leadership, and governance*. Ann Arbor: Uni-
versity of Michigan Press

Ekenvall, Asta (1992). *Manligt och kvinnligt: idéhistoriska studier*. 2. uppl. Skara: Viktoria

Edström, Maria (2002). *Mediebilden av kvinnliga chefer i svenskt näringsliv*. Stockholm: SNS
förl.

Fay, B. (1996). *Contemporary philosophy of social science: a multicultural approach*.
Cambridge, Mass: Blackwell

Gripsrud, Jostein (2011). *Mediekultur, mediesamhälle*. 3., [bearb.] uppl. Göteborg: Daidalos

Hirdman, Yvonne (2001). *Genus: om det stabilas föränderliga former*. Malmö: Liber

Hirdman, Yvonne (1988). ”Genussystemet – reflexioner kring kvinnors sociala underordning”. I *Kvinnovetenskaplig tidskrift* (1988). Nr 3.

Jarlbro, Gunilla (2006). *Medier, genus och makt*. Lund: Studentlitteratur

Kvinnor och män på toppen: fakta om antal och lön 1995 = [Women and men at the top]: [facts on numbers and salaries 1995]. (1997). Örebro: Statistiska centralbyrån (SCB)

Lagerholm, Per (2008). *Stilistik*. Lund: Studentlitteratur

Strömbäck, Jesper (2009). *Makt, medier och samhälle: en introduktion till politisk kommunikation*. Stockholm: SNS förlag

Østbye, Helge, (2003). *Metodbok för medievetenskap*. Malmö: Liber ekonomi